

Samfunnstilpassing eller ungdomstilpassing¹⁾

Av professor, dr. philos. NILS CHRISTIE

I.

Jeg er spurt om vi har muligheter for å tilpasse samfunnet til de unge. Det har vi, selvfølgelig. Men jeg er slett ikke sikker på at vi bør foreta denne tilpassing. I hvert fall synes jeg ikke vi bør foreta denne tilpassing med tanke på den tallmessige dominerende ungdomskategori vi gjerne kaller tenåringer, og under enhver omstendighet bør det ikke bli en tilpassing av samfunnet med ensidig vekt på at akkurat unge skal få det bedre. Egentlig mener jeg dessuten at mye taler til fordel for at noen dominerende former for ungdom som sosiale kategorier bør avskaffes. Jeg tror, til overmål, at deler av ungdommen er i ferd med å avskaffe seg selv. Mitt foredrag kan i høyden bli et svakt puff i en utvikling satt i gang av helt andre krefters sterke spill.

Det var en gang, for ikke særlig lenge siden, at ungdomstiden heller ikke fantes i den utstrekning vi nå kjenner. Den ungdom som da var til, var sosialt sett — og det er det vesentlige i vår forbindelse — enten store barn, eller unge kvinner og menn. De færreste over 50 år i denne sal har selv vært tenåringer, de hoppet fra barn til voksen, var kanskje litt begge deler før de definitivt tippet over. De fleste hadde vel et naturlig fellesskap med jevnaldrende, men — og det er poenget — de tilhørte neppe i utpreget grad en egen distinkt kultur presset inn som en mellomfase mellom barn og voksne. Selve begrepet tenåring fantes ikke på folke-munne. Det var ikke i samme grad noe fenomen å sette navn på, ingen sosial kategori som krevet en betegnelse og som så ytterligere ble styrket når ordet var funnet.

Hva er da egentlig en tenåring?

Ytre sett er det lett nok å svare; det er en person fra 13 til 19 år med noe avvikende klesdrakt, atskillig fellesskap med andre i samme alderskategori og med usikre, ambivalente og ofte konfliktfylte forhold til representanter for andre alderskategorier.

Trenger vi litt bakom disse selvfølgeligigheter, så er det særlig fire karakteristikk ved tenåringene som jeg tror det er fruktbart å legge merke til.

For det første: *Uproduktivitet*. Det er få som venter av tenåringen at han skal yte noe særlig til fellesskapet, noen småplik-

¹⁾ Oprinnelig holdt som foredrag ved „Martskursus 1970“ i Danske Børneforsorgsarbejderes Sammenslutning.

ter i hjemmet, en god gjerning her og der, det er det hele. I stedet skal de lære, med sikte på fremtidig liv, muligens også ytelse. Jeg har i en annen forbindelse (Christie, 1969) forsøkt å vise at all denne uproduktivitet henger intimt sammen med samfunnsstrukturen, og skal ikke her gå i detalj. Vi har laget et teknisk sofistikert, industrialisert og masseproduserende samfunn hvor ungdom er like unyttig som mye annen ufaglært arbeidskraft. Tenåringsproblematikken henger sammen med ungdoms ubrukelighet til det samfunnet definerer som viktig. Skolen er i denne forbindelse en særdeles hensiktsmessig absorberingsmekanisme, ikke bare, kanskje ikke en gang først og fremst, til opplæring, men til *utsettelse* av møtet mellom de ubrukelige og de voksnes samfunn.

Det annet hovedkjennetegn ved tenåringskulturen vil jeg kalle dens *konsumtorientering*. Dette henger selvfølgelig sammen med det foregående punkt, og er på ny en avspeiling av samfunnsstrukturens betydning. Ungdom kommer ikke forstyrrende inn som produsenter, men virker særdeles stimulerende som konsumenter.

Som det tredje hovedkjennetegn ved tenåringskulturen vil jeg benytte betegnelsen *ansvarsfrihet*. På ny går det en tråd tilbake til uproduktiviteten. Personer som ikke har ansvaret for produksjon, og heller ikke ansvaret for noen annen viktig aktivitet i samfunnet, de vil formodentlig måtte gis en ekstra margin for avvik på andre livsområder. Et annet ord for ansvarsfrihet blir *uansvarlighet*. Målsetninger blir kortsiktige, — andre tar vare på de langsiktige, livsorienteringen blir nytelsesorientert, hvilket også lett blir en form for konsum. Typeeksemplet på ansvarsfriheten synes jeg man finner i den såkalte „Russetid“ som norske gymnasiaster går inn i siste halvår i gymnasiet. Offisielt foregår det bare noen uker etter eksamen, faktisk ofte meget lenger. Her brytes vanlige normer om gateorden, alkoholbruk og seksuell diskriminering til fordel for et liv i nokså krampaktig løssloppen munterhet. I sitt utspring er det hele formodentlig en reaksjonsdannelse mot formynderskap. Det er lavstatusgruppens rituelle oppgjør med undertrykkerne. Men det er samtidig et oppgjør som i sin form aldri kunne godtas om utøverne hadde ansvar for noe annet enn seg selv.

Det fjerde kjennetegn ved tenåringsfenomenet ligger i avgrenskingskriteriets art. Alder er hva sosiologene kaller et *tilskrevet* kjennetegn, i motsetning til slike som er *oppnådd* ved egen innsats. Andre eksempler på tilskrevde egenskaper er kjønn, eller den sosiale klasse man tilhører ved å fødes inn i en bestemt familie. Konge er typeeksemplet på en tilskrevet rolle, statsminister, i vår samfunnsform, på en oppnådd. Ved tilskrevde egen-

skaper er det bygget inn en slags automatikk ved fordelingen av rettigheter og plikter. Noen samfunn betjener seg i stor grad av tilskrevde egenskaper, slike egenskaper gir stor grad av forutsigbarhet og stabilitet. Men en annen måte å si det samme på, er at de virker konserverende. Mennesker blir og gjør hva de er født til. Med tenåringen, definert ut fra et kjennetegn man ikke selv kan influere, har våre moderne industrisamfunn tatt et viktig skritt mot en samfunnsform hvis ekstremvariant er kastesamfunnet. Men med dette er intet sagt om hvorvidt det er vondt eller godt å leve i et kastesamfunn, eller i den enkelte kaste. Det er en hyppig misforståelse om kastesamfunn at de høyeste kaster har spesielt mange privilegier og i særlig grad kan leve det søte liv. Som blant annet Edmund Leach (1962 s. 5—6) har pekt på, så er det noe helt spesielt for moderne industrisamfunn at man der har klart å hekte sammen både makt, rikdom og ære. Et tradisjonelt indisk kastesamfunn spredde på belønningene, gav ære og visse former for makt til de høyeste kaster og gav penger og materiell komfort til mange av de laveste. Omtrent som menn til kvinner og som vi eldre til tenåringer. Makten er vår, æren litt tvilsom, men det gode liv hører ungdommen til. På ny et eksempel fra min hjemlige kultur: Ungdomsherbergene var skapt for å ta vare på fattig ungdoms behov for billige feriemuligheter med sovesaler, kokemuligheter og felles vaskerom. Så vidt jeg har kunnet erfare, har imidlertid ungdomsherbergvirksomheten dels stagnert, dels vært tvunget til å legge om til et annet klientel, nemlig voksne og/eller familier med små barn. Derimot er en annen bevegelse vokst fram mens den første minsker: det er ungdomsreiser, spesielle turer til syden bare for ungdom. „Informa“ arrangerer „Sun-fun Tours“ reservert for kasten fra 18 til 33 år.

På en måte har vi altså både tilpasset samfunnet til ungdommen og ungdommen til samfunnet. Vi har skapt en egen kategori som vi har tatt ut av produksjonsoppgavene og til gjengjeld gitt konsumoppgaver og ekstra margin for uansvarlighet, inntil de senere triller på plass i sine posisjoner i det voksne samfunnet.

II.

For bare fem-seks år siden var alt dette et helt dominerende bilde. Mine sterkeste sanseinntrykk av denne situasjonen stammer fra USA, den industrinasjon hvor så mye i vår kultur, både på godt og vondt, kommer skarpest fram. Jeg minnes tusener på tusener av studenter, nesten alle helt lik hverandre utenpå, og også med massive indre likheter. Jeg minnes et hav av konformister, i arbeidstiden orientert om å skaffe seg adgangsbilletten til de voksnes samfunn, i fritiden orientert om biler og kjønn.

Pete Seeger har en liten sang som sa det meste om „little boxes — all the same“.

Om jeg skulle ha gitt en analyse av situasjonen den gang, er jeg redd jeg ville karakterisert den som en ganske stabil likevektstilstand. Jeg ville falt i funksjonalismens fallgrep og ment at det som er, tjener så viktige formål at det må så være. Jeg ville ikke sett at når Pete Seeger kunne synges som han sang, så lå det en ulmende uro bakom. Det var spenninger i systemet. Det hadde og har visse selvopphørende trekk.

Et besøk ved akkurat de samme universitet i dag, er som et fargesprakende og øredøvende sjokk. Jeg trodde først det bare var Berkeley som var blitt hinsides denne verden, et sted hvor solen, rosene og duften fra eukalyptus trærne i det lange løp måtte oppløse noe inne i menneskene. Men så var jo bølgen rullet fra Vest til Øst, og helt opp til nasjonens vugge i New England. Selv inn i formalitetenes elfenbenstårn, de juridiske fakulteter, er den rullet. Om det var en sammenkomst i Karen Berntsens ungdomsklubb i København eller en forelesning i obligasjonsrett ved Yale Law School ville ikke være så helt lett å avgjøre på synsinntrykket alene. I tillegg ville det vært enkelte indre likheter. Fra Yale Law School og Harvard er det makteliten i det amerikanske samfunn hentes. Der går de beste blant de beste kommende jurister. De beste blant disse igjen blir studentredaktører av de juridiske tidsskrifter og går deretter nesten automatisk via stillinger i Wall Street til maktens eller i hvert fall økonomiens tinder. Eller rettere sagt: De gikk. De går ikke lenger. De går isteden til fattigdomsbekjempelsesprosjekt, til kommunale sosialkontor, til kontorer for fri rettshjelp, til forbrukerorganisasjoner. Og det gjør de i hvert fall ikke for pengenes skyld, selv om personlig fattigdom saktens ikke truer i samme grad som for ungdomsklubbens klientel. New York Times foretok en optelling i høst (N.Y. Times 19. november 1969) og kunne berette at ikke en eneste av de 39 studentredaktører som ble ansett for å utgjøre den daværende toppen av juriststudentene ved Harvard tenkte på å ta stilling i sakførerfirmaer i Wall Street rett etter eksamen. Mitt inntrykk fra Yale var akkurat det samme. Advokatfirmaenes mottrekk er interessant. For å tiltrekke seg gode studenter oppretter de underavdelinger for sosialjus og service til fattige.

Det finnes ytre grunner til disse endringer som studentenes valg av livsstil og yrke bare er et symptom på. Vietnam har formodentlig vært den viktigste. Men det har også vært kriger før denne siste av alle kriger, så jeg er overbevist om at vi i hvert fall trenger tilleggsforklaringer. Sentralt står etter min mening tre tett sammenvevede fenomen: Metthet, maktesløshet og sult. En ny, men meget gammel sult.

Mettheten er kanskje vanskeligst å forstå for dem blant oss som ikke alltid har vært stapp-mette. Jeg tviler på om mennesker som har opplevd snevet av ubekvem materiell nød noen gang helt kan tro at det ikke på ny vil skje. Kanskje ikke direkte sult, men mangel, kanskje ikke direkte frost, men isvann i en vaskeservant, kanskje ikke direkte filler, men frynser og blanke knær. Og så, over det hele, en basal usikkerhet, en nagen-de følelse av at det kan bli enda verre og at all kraft derfor må settes inn på å hindre at så skal skje. I denne situasjon blir forkastelse av levestandardsmålne like uforståelig som akseptering av dem blir uforståelig for den som aldri har lidd annen nød enn den frivillig valgte.

Maktesløsheten er trolig mere alment følt og forstått. Landene er blitt så store, og henger attpå til sammen i internasjonale sammenslutninger. Hver enkelt av oss betyr så ørlite at det ikke engang har noen hensikt å forsøke. Man kan kanskje fortsatt være sin egen lykkes smed, men slett ikke andres. Systemet utenom en selv får en størrelse og derfor en kraft som gjør at det i høyden kan brukes til personlig vinning. Det kan ikke endres. Endringene kan dessuten få fatale konsekvenser for den finfølende og vanvittig kompliserte mekanisme som teknokratiet utgjør.

Men mennesker er dårlige dyr. Gode og mette i ytre omgivelser uten andre mangler enn at de er utenfor styring, gripes de likevel av uro og lengsler som er teknokratiet uverdige.

Det gikk ifjor på disse tider ut et bud fra arrangørene av en musikkfestival om at alle som ville komme til friluftsområdet i Woodstock var velkommen til å gjøre dette. Fire hundre tusen kom. De ble der i tre dager, det meste av tiden i regn og søle, uten innkvarteringsmuligheter, uten bekvemmeligheter av noen art, men likevel, etter det som man kan forstå av de samstemmige beretninger, i musikk og i lek og i harmoni med hverandre og med noe utenom hverandre. Særpreget ved denne hendelsen får man kanskje aller klarest fram om man et øyeblikk lar tanken streife hvorledes et vanlig idrettsstevne, en fotballkamp eller et skøyteløp, arter seg.

I kvantitet er antagelig Woodstock-festivalen enestående. Men i kvalitet slutter den seg harmonisk til hele rekken av hendelser som deler av ungdomskulturen stadig deltar i. Historikeren Theodore Roszak (1969) har gitt en skildring av slike. Jeg er redd skildringen ville bli ødelagt om jeg forsøkte å oversette den. Det får heller våge seg på engelsk (s. 149):

“The tribalized young gather in gay costume on a high hill in the public park to salute the midsummer sun in its rising and setting. They dance, they sing, they make love as each feels moved, without

order or plan. Perhaps the folklore of the affair is pathetically ersatz at this point — but is the intention so foolish after all? There is the chance to express passion, to shout and stamp, to caress and play communally. All have equal access to the event; no one is misled or manipulated. Neither kingdom, nor power, nor glory is desperately at stake. Maybe, in the course of things, some even discover in the commonplace sun and the ordinary advent of summer the inexpressible grandeur that is really there and which makes those who find it more authentically human.”

Som Roszak også peker på: Det finnes neppe noe samfunn som varig kan klare seg uten mysterier og magiske ritualer, disse utgjør viktige bånd i samfunnet, de vever i hvert fall noen medlemmer sammen, de bekrefter at noe er viktigere enn alt annet. Jeg ville også like å legge til: Gjennom spontaniteten er de en viktig kilde til fornyelse i menneskers og samfunns liv, i hvert fall om formalismen og styringen som alltid er utfoldelsens følgesvenner holdes i tømme.

Theodore Roszak har kalt sin bok „The Making of a Counter Culture“ — skapelsen av en motkultur. Titelen er like god som boken. Det som er skjedd, er at metthet og maktesløshet skapt i og av et rasjonalistisk og høyt utviklet teknisk samfunn endelig er møtt av en utfordrer som *nettopp gjennom sin svakhet, gjennom sin oppløsthet og gjennom sin mangel på organisasjon* kanskje vil ha noen muligheter hvor alle andre har måttet gi tapt. Almennelige politiske partier har i hvert fall ikke hittil vært noen utfordrere. De tripper trofast på plass i rekkene for de selvinnlysende mål. Arbeiderrepresentanter blir direksjonsmedlemmer og kjemper stadig for industriens trivsel, som vi alle ville gjort i tilsvarende situasjon. Nasjonale særpreg har heller ikke representert noen utfordring. En sovjetteknokrat og en dansk teknokrat har formodentlig langt mere til felles enn enkelte av teknokraterne har hatt med sine døtre eller sønner, om disse var av det spesielle slaget.

Hvilket slag?

Det er ikke lett å famle seg fram til noen fellesnevner for motkulturens bærere. Jeg har forsøkt å fange inn en del trekk i min beskrivelse av langhåret livsstil (Christie, 1968). Istedenfor å repetere denne analysen som jeg i hovedtrekkene fortsatt synes er brukbar, vil jeg forsøke å gå litt videre på noen hovedpunkter.

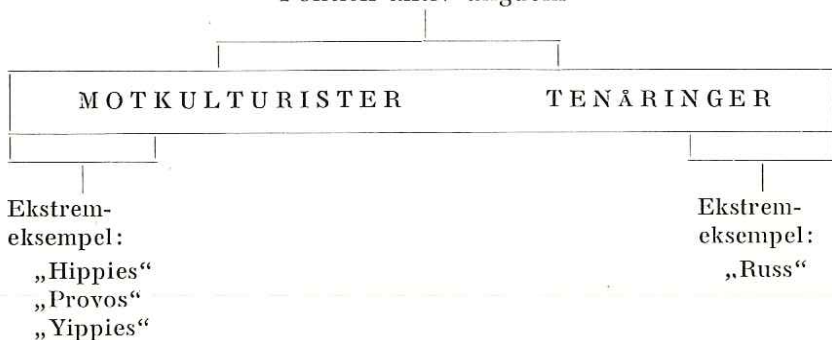
Først og fremst kan det være av betydning å gjøre helt klart at denne motkulturen *ikke* har tenåringskulturens kastepreg. Motkulturen er en ungdomskultur mer av tilfeldigheter enn av behov. Medlemmene er i praksis unge, men de kunne vært gamle, og noen av dem er det også. Medlemsskap i denne motkulturen er en oppnådd egenskap, ofte ved utvisning av større personlig

mot enn vi til daglig tenker på. Motkulturen er heller ikke preget av å være et overgangsstadium slik som tenårene med en livsførsel man nokså selvfølgelig legger av seg når man er ferdig med fasen. Russetiden er på ny brukbar som et noe karriert eksempel på en tenåringsvariant. En gang i livet ikke bare kan, men skal man flagre og gjøre alt det som hverken barn eller voksne har adgang til. Men så byttes den røde lue ut med den sorte, og derved er man voksen og slutter med det hele. Nettopp vissheten om dette gjør tenåringsavviket lett aksepterbart. Mens omvendt uvisheten om langhåredeste villighet til beklippelse gjør deres livsstil til en reell trussel. Motkulturens medlemmer mener svært ofte at de har famlet seg fram til varige verdier som alle, uansett alder, burde styre etter, og som i hvert fall de selv ville håpe de hadde i behold når håret var falt av elde. Motkulturistene er også i ekstrem grad antikonsumenter, mens det på kjennetegn som uproduktivitet og uansvarlighet ikke er fullt så lett å skille dem fra vanlige tenåringer.

Enda vanskeligere er det å få til et analytisk skille mellom motkulturens representanter og vanlig mer politisk bevisst ungdom. Og det blir vanskeligere for hver dag, fordi så mye fra motkulturen slår igjennom til all ungdom. Provoer tok opp luftforurensingsproblemet og krav om levelige bysamfunn ti år før det ble komme il faut, hippier levde demokrati svært lenge før studentpolitikere krevde det. Men på ytterfløyene er det selvfølgelig stadig reelle forskjeller. Unge politikere vil ha makt over gamle organisasjoner. Motkulturens talsmenn vil ha nye organisasjoner og framfor alt nye samværsformer.

Billedmessig kunne kanskje de fenomenen jeg er opptatt av beskrives langs en sammenhengende linje. I den ene halvdel ser vi tenåringene. Ekstremeksemplet på disse, plassert ytterst til høyre, er russen. Tenåringene ender brådt. I den annen halvdel finner vi motkulturens medlemmer. Men her er det ikke noen skarp avgrensning hverken mot tenåringer eller voksne. Mot mid-

Politisk aktiv ungdom

ten, men mer i tilknytning til motkulturens medlemmer enn tenåringer finner vi de politiske ungdomsbevegelser. Ekstremeksemplet er plassert ytterst til venstre. Her finner vi „Hippies“, „Yippies“, „Provos“ og andre varianter.

Motkulturens medlemmer anvender også ofte svært fremmedartede strategier for å nå sine mål. Da studentopptøyene var på sitt høyeste, skjedde noe som forarget meg. Hippiene samlet seg i ett hjørne og begynte å synge sangen om Yellow Submarine, de politiske aktivister slutter seg til, og det hele utviklet seg til hva mange nok ville kalle orgier. Det var en uverdig forestilling i en alvorsslund.

Senere har jeg forstått at jeg intet forstod. Hvis det er noe motkulturen har fått til, så er det vel nettopp å bryte ut av makts-pillet ved å trekke inn i det andre dimensjoner som lek, som personalisering, som avvising av disiplinerte strategier, og fremfor alt som avvising av organisert hat. Allen Ginsberg har gitt en oppskrift på hvordan demonstrasjonstog bør arte seg. Mange har fulgt oppskriften ved å legge til side marsjering til fordel for dans, ved å gjøre opptoget til ett hvor det deles ut ballonger og blomster, godter og kyss, brød og vin, og hvor alt dette gis til alle langs ruten, inklusive politimenn og rasende motdemonstranter. Det lyder kanskje litt fjollet, og selv ville jeg være all for sjenert til å våge å delta. Men egentlig er jeg jo overbevist om at Ginsberg har rett; at knyttede never og lukkede ansikt skaper knyttede never og lukkede ansikt og at solskinn er mer effektivt enn nordavind til å kle av folk deres rustninger. Den samme Allen Ginsberg fikk forresten anledning til å prøve seg med både harpespill og diktlesing under den berømte Chicago-rettsaken i høst. Det kunne trenge.

Et annet viktig kjennetegn ved motkulturen er dens opptatthet av sansing og indre opplevelser av følelsesmessig og religiøs art. Dette har utvilsomt vært med på å skape et beredskap for stoffbruk blant motkulturens medlemmer, en forbindelse som så ytterligere er blitt styrket gjennom samfunnets forferdelse. Hvis vi hadde kommet først til marihuana og harsj, mon tro om ikke motkulturens representanter da hadde fått større mulighet til å vende seg bort i avsky og kalt det aperøyk, som de nå kaller vår alkohol apevann? Jeg vil ikke legge skjul på at jeg mener at det i motkulturen er en eksepsjonell vilje til å *prøve alt*. Men fikseringen som er skjedd akkurat til psykedeliske stoffer, tror jeg er godt hjulpet ved fordømmelsen. Og den ekstra sterke fordømmelsen av akkurat disse stoffer skyldes muligens — som Theodore Roszak peker på — at motkulturen *fant dem først*. For egentlig er jo stoffbruk i vel så stor harmoni med de gamles etablerte verden, som med motkulturens. Vi gamle spiser stimulanter og sedativer og stimulanter på ny i tonnevis, vi

røker nikotin for milliarder og drikker alkohol for enda mer. Intet ville være mer harmonisk enn å føye psykedeliske stoffer til vårt arsenal av tilpasningsmidler. Aldous Huxley så det allerede da han skrev „Brave New World“. Det fullkomne teknokrati vil som en selvfølge benytte kjemiske midler når medlemmene trenger en reise. Det er passifiserende. Det er ufarlig for samfunnet som helhet selv om omkostningene for den enkelte bruker ved noen av stoffene kan bli store. Hvis man i tråd med dette ville bekjempe bruk av psykedeliske stoffer *blant ungdom*, tror jeg — men jeg er ikke helt sikker på noe av dette — at noe av det mest effektive kunne være å vise deres prinsipielle likhet med gammelmannsstoffene.

Om man så i tillegg til dette kunne få enkelte opplysere til å skifte fra all vekt på det tragiske til noen vekt på det trivielle, så var enda mere vunnet. Hva jeg særlig savner, er en noe hyppigere henvisning til *kjedsommelighetsnivået* innen grupper av påtente personer. Henvisningen til det prinsipielt konformitetsskapende ved alle stoffer må imidlertid ikke føre til at man lukker øynene for andre viktige forskjeller stoffene i mellom. Mitt poeng er at man må forsøke å bryte ned assosiasjonen mellom ungdomskulturen og visse former for stoffbruk. Men det betyr ikke at man ikke samtidig må bestrebe seg på å vise forskjeller i faregrad. Morfin er stadig ikke å sidestille med marihuana og harsh, eller mindre farlig enn marihuana og harsh som Brun-Gulbrandsen (1970) nettopp har påvist at den norske gjennomsnittsbefolkning tror.

Men er det noe viktig å frata motkulturen deres psykedeliske privilegium? Litt viktig, tror jeg. Dels fordi stoffbruken så lett blir et blindspor som tar kraften og oppmerksomheten vekk fra de andre verdier motkulturen står for. Og dels fordi den kriminaliserte stoffbruken kan få så uheldige konsekvenser for brukeren. Her kommer inn som et særlig viktig moment at ekstremistene blant motkulturens medlemmer målt med samfunnets vanlige mål vel må sies å være spesielt sårbare mennesker. Lenge var det en etablert sannhet i sosialpsykologien at innovatørene, nyskaperne, de som ledet samfunnsutviklingen mot nye mål, de kom stort sett fra eliten, de var selvsikre, vel tilpassede fra middel- og overklassen. Jeg tror denne sannhet i høy grad var situasjonsbetinget, den holdt så lenge ideologiene var døde, så lenge det bare dreiet seg om småreformer, om å gjøre industristaten enda mere fullkommen. Men hvor verdiene virkelig rystes, der blir rekrutteringsgrunnlaget også rystet. Der kommer det til personer født gjennom jomfrufødsel, eller vokst opp uten familiens vanlige støttespillere, konfliktfylte, skjeve og halte, og i åndelig eller materiell nød. De tradisjonelle sterke nyskaperne er stadig med, men de vandrer hånd i hånd med en gruppe som

ser det gamle samfunn utenfra fordi de egentlig aldri har vært der.

Jeg tror personlig at våre samfunn er tilført noe positivt gjennom den ungdomsbølge som er gått over verden. Viktige verdier er pustet opp, gjort mer levende. Få av oss går med langt på veien. Vi følger kanskje noen skritt og får det derved bedre. Vi lettes for noe av et ytre press og liker det godt. Vi løsnes fra en tvangstrøye og puster litt bedre. Men vi tar ingen risiko. Jeg gjør det i hvert fall ikke. Den tas av andre som tar det hele helt på alvor. Som tar det på alvor nettopp fordi de er så dårlig rustet til å ta noen ting på alvor. Jeg tror vi ofte undervurderer kultur-bærerens opplevde ytmykkelser. For bare et par dager siden kom det stillferdig fra en jeg kjenner: „Jeg har stått her og blitt spyttet på i tre år. Jeg gjør det jo *for* noe“. Vi overser lidelses-aspektet i denne tilværelsen fordi den er selvpåført, vi overser det selv om selvpåført lidelse ikke skulle være helt uten historiske forbilleder i vår kultur. Vi er i en situasjon med samfunns-
endring ledet av de svakeste og med oss andre luntende etter som profitører. Det som er godt for oss, kan bli fatalt for dem. Godt for dem var det trolig om enkelte av de kriminaliserte stoffene ble konvertert til et statussymbol for the establishment istedenfor et opprørssymbol for motkulturen. Men da ble de nok snart avkriminalisert.

III.

Tenåringskulturen var og er ingen motkultur. Tvert om, den er i nydelig harmoni med hovedstrukturen i industrisamfunnet. Men stadiet bortenfor tenåringskulturen ble en motkultur. Tenårene er et arrangement som i sine øyeblikkelige konsekvenser virker konserverende på hovedstrukturen i samfunnet, men som på lengere sikt gir grunnlag for endringer ved å skape rekrutteringsområde og rekrutteringsholdninger for mot-kulturister. Her reiser seg det uhyre interessante spørsmål om tenåringskulturens begrensninger i en samfunnsform som vår vil gi grobund for en bevegelse som i sine konsekvenser vil føre til tenårenes avskaffelse¹⁾ — eller om tenårene vil overleve og bli et slags konstant reservoar av og for potensielle samfunnsendrerne, — disse blir en slags fløte som flyter opp mens den skummede melk blir tilbake. Jeg vet ikke sikkert. Men på den ene ytterfløy kan man

¹⁾ Ved dette alternativ kan man tenke seg en slags fasebevegelse. Tenåringene gir grobund for en mot-kultur som fører til tenårenes avskaffelse. Men samtidig krympes både noe av rekrutteringsgrunnlaget og noe av motivasjonen for motkulturen, og den kan selv få besvær med å overleve inntil tenårene på ny eventuelt blomstrer opp. Det annet alternativ er en mer konstant likevektstilstand.

iaktta noe som hender akkurat nå: Russetiden er i ferd med å dø. Mislikt av eldre har den alltid vært, selv om det også har vært elementer av overbærende og misunnende kjærlighet i forholdet. Mislikingen har bare styrket russetiden. Men nå blir den på viktige områder også mislikt innenfra. Og årsaken synes åpenbar: Elevopprør og russetid er innbyrdes uforenlige. Elevopprøret er som ungdomsopprøret som helhet et krav om fullt medlemskap og ikke særstatus som narr. Fullt medlemskap gir fulle rettigheter, men også fulle plikter. Russetiden blir både unødvendig og meningsløs. Ved de mest politisk aktive gymnasier faller russetiden bort av seg selv. Ved et elite-gymnas som Oslo Katedralskole, og ved eksperimentgymnas som „Forsøks-gymnaset“ er den allerede avskaffet.

Men ved dette resonnement er jeg på en måte kommet til veis ende, og har også lagt opp til et slags svar på foredragets tittel. Det lød: „Kan og skal vi tilpasse samfunnet til de unge“? Mitt svar er: *Vi* kan det neppe. Men de unge kan. Noen av dem har også gjort det ved å ha tatt viktige skritt i retning av å avskaffe seg selv som sosial kategori, samtidig som de har gitt oss eldre mot til å være mere barnslige.

Nils Christie.

LITTERATUR

- Brun-Gulbrandsen, Sverre: *Hvor farlig er farlige stoffer?* Statens Institutt for alkoholforskning, Oslo 1969, 23 s. Stensil. (Under trykning i *Scandinavian Studies in Criminology*, vol. III.)
- Christie, Nils: *Langhåret livsstil*. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. 1968, 56, 123—136. Også trykt i Christian Ejlers' Forlags Efterårsprogram 1968, Nytt opplag 1969.
- Christie, Nils: *Samfunnets møte med barn og unge — samfunnsproblemer eller ungdomsproblem*. Blant andre steder også trykt i Norges Barnevern, 1969, 46, 106—118.
- Leach, E. R.: *Aspects of Caste in South India, Ceylon and North-West Pakistan*. Cambridge University Press, Cambridge 1962, 148 s.
- Roszak, Theodore: *The Making of a Counter Culture*. Anchor Books, Doubleday and Company, N.Y. 1969, 303 s.